

Osebnost ni več pomembna

ANJA KRUŠNIK CIRNSKI

Dramsko besedilo *Karaoke* Jureta Novaka je postavljeno v prihodnost, v prenovljen, od vsega ozdravljen svet. Večina ljudi je že vzela Črva – nekaj, kar bi danes morda označili kot mešanico antidepressivov in antipsihotikov, a brez grozljivih stranskih učinkov. Ljudje so zdravi, učinkoviti, motivirani in zadovoljni. Vsa negativna čustva so odstranjena, čustva, ki prevladujejo, pa bi najbolje opisali kot konformistično zadovoljnost, »vedrino, ki meri na ničelno stopnjo konfliktnosti.«¹ Ni več nasilja, vojn in lakote, nam pove Režija, lik, ki (gledališki) dogodek vodi.

Avtor postavi dramsko dogajanje v osamljen bar s karaokami, v katerem se po naključju sreča trojica, ki Črva še ni vzela: Timotej, nasilnež in cinik; Peter, nekdanji ambiciozen novinar; Klara, mama in žena v že očrvičeni družini. Kot predstavnica novega, srečnega sveta nam Režija z dogajanjem med njimi, z njihovimi izpovedmi, predstavlja slabosti starega sveta. Svetu, v katerem so, bi zlahka rekli utopični svet – in kaj je vendar narobe s svetom, v katerem je vse prav?

Ko si ga natančneje ogledamo, vidimo, da gre za distopijo, katere glavni elementi so opis družbe v prihodnosti, svarilo pred prihodnostjo, fiktivna totalitarna oblast, škodljiv tehnološki razvoj, posledično pa uničenje posameznika; glavna ideja je prikaz sistema, katerega namen je ljudi razosebiti, spremeniti v stroje. V *Karokah* se to kaže v »poenotenju intimne, za katero si prizadevajo vse konformistične družbe v želji, da posameznik ne bi imel več skrivnosti in nazadnje tudi notranjega življenja ne,«² kaže se v ljudeh, ki postanejo »ravni«³ oziroma »gladki«, kot temu občutku pravi Peter.

V ta prostor, bar s karaokami, ki naj bi bil eden izmed zadnjih izoliranih prostorov, brezčrveni pridejo, ker se želijo s petjem do neke mere očistiti, ker potrebujejo prostor, kjer so še lahko, kar so – z vsem slabim in grdim, pa

¹ Umberto Galimberti: *Miti našega časa*. Ljubljana: Modrijan, 2011. Str. 70.

² Prav tam, str. 143.

³ Zanimivo je, da v knjigi ameriškega novinarja Roberta Whitakerja *Anatomy of an Epidemic*, v kateri problematizira psihofarmakologijo, ena izmed pacientk, ki je trpela za duševnimi motnjami, opisuje občutek z besedo »flatness«, torej ravnost.

WORMTECH

tudi zato, ker potrebujejo komunikacijo, razumevanje osamljenosti in drugačnosti. V svetu so drugačni od »bebec«, kot jim pravi Tim, v tem prostoru pa se najdejo in srečajo z isto težavo: da še vedno čutijo, tudi tisto, kar imenujemo negativna čustva. Čeprav so se v baru znašli po naključju in si družbe drug drugega najbrž ne bi izbrali prostovoljno, se izpovedujejo in si pripovedujejo svoje zgodbe, saj so edini, ki so še človeški, ki niso razosebljeni z vsesplošno dobroto in mirom v duši, če si privoščim nekaj cinizma. Ogromno izvemo o brezčrvnih, bore malo pa o predstavnicah očrvičenih, Režiji. Osebnost ni več pomembna.

Zanimivo se je tudi vprašati, od kod bi lahko izviral ta svet *Karaok*, »svet 2.0«, kot ga imenuje Režija. V naši okolici ni težko najti elementov, ki pričajo, da drvimo točno tja. Klara pravi: »A se spomnita, kako se je začelo? Na netu so bili tisti oglasi. Povečaj penis, pa izgubi kile, pa bodi srečen. Direkt. Srečen.« Prepričana sem, da zveni znano, navsezadnje nas s tovrstnim oglaševanjem bombardirajo vsakodnevno in povsod. Prodaja izdelkov sloni na logiki, da denimo brez tega in tega kavča nikakor ne bomo srečni. Vendar ima svet 2.0 izvor v precej davni preteklosti, njegova osrednja elementa pa sta medsebojno tesno povezana psihofarmakologija in seveda sreča.

V kritikah psihofarmakologije se pojavlja vprašanje, kako je mogoče, glede na vsa mogoča zdravila in njihovo dostopnost, da se – statistično – število duševno bolnih in ljudi na psihoterapiji povečuje. Prav to vprašanje si postavlja tudi Robert Whitaker.⁴ Posebej zanimivo je poglavje, posvečeno otrokom. Preizprašuje potrebo po zdravljenju s tabletami, to, čemur Galimberti pravi »medikalizacija človekovega bivanja«,⁵ saj Whitaker meni, da je veliko primerov, v katerih bi – v tem primeru – otrok popolnoma normalno preživel svoje otroštvo in življenje, če ga starši in psihiatri ne bi zdravili s tabletami, temveč bi denimo njegove izbruhe jeze sprejeli kot fazo, kot stadij v odraščanju. Podobno se sprašuje tudi Galimberti v poglavju Mit o psihoterapiji,⁶ kar razlaga na primerih rabe jezika, ki je tabuizirala in marginalizirala popolnoma običajna človeška vedenja: sindrom splošne anksioznosti naj bi pomenil, da je nekdo zaskrbljen, družabna anksioznost je oznaka za plahega človeka, družabna fobija za zelo zadržanega. Galimberti zapiše, da »razglašanje do včeraj običajnih človeških izkušenj za patološke ustreza zahtevam po izenačenju posameznikov, ki naj ne bi le enako »mislili«, temveč se od njih pričakuje, da bodo enako »čutili«.⁷

Prav to v *Karaokah* povzroči Črv, »miri grozeče konflikte, pomaga utišati glasove, ki zavračajo prilagajanje sistemu«. ⁸ Črv v svetu 2.0 poskrbi, da je posameznik zadovoljen, ali kot pravi Režija, srečen.

A srečen kako? Kaj je sreča? To je vprašanje, na katerega si poskušamo odgovoriti s pomočjo biologije, filozofije, psihologije. Pojmovanje sreče se je v preteklosti spreminjalo. Beseda »sreča«, ki je izvorno tesno zvezana

z naključjem, dogodkom, srečanjem,⁹ je v današnjem pomenu nastala v 17. stoletju, prej pa je pripadala božjemu ali pa je bila odvisna od krepostnega življenja. Klasični filozofi so denimo verjeli, da je sreča nekaj, kar se da prislužiti, kar je podobno sodobnemu pojmovanju sreče. Vendar obstaja ključna razlika: medtem ko srečo danes pojmuje kot nekaj, kar nam nariše nasmeh na obraz, je bilo tisto pojmovanje vezano na način življenja, katerega sestavni del je bilo trpljenje. Srečo je dosegala le etična elita. Kristjani verjamejo, da je sreča nekaj, kar se lahko zgodi le v treh primerih: v onostranstvu, v preteklosti so jo poznali v raju pred prelomnim zaužitjem jabolka in doživeli jo bodo ob Kristusovi vrnitvi. Sestavni del življenja je torej spet odsotnost sreče. V 17. in 18. stoletju se je pojmovanje sreče spremenilo: postala je človekova pravica.¹⁰

Kako srečo pojmuje danes? Mogoče je najboljša tista definicija, ki je predstavljena v televizijski nanizanki *Oglaševalci*, v kateri Donald Draper pravi: »Sreča je trenutek, tik preden začnemo potrebovati še več sreče.« Avtorji različnih razprav so si edini predvsem v tem, da je sreča naš glavni življenjski cilj in da si želimo biti srečni trajno, trpljenje, jeza, agresija pa so nekaj, kar ni zaželeno in je treba odstraniti; torej neke vrste odpoved komunikaciji, ki je zdravljenje, pa tudi utišanje slabih občutkov, ki pa ni mogoče, saj »smo ranljivi že zato, ker smo izpostavljeni svetu«. ¹¹ Svet nas oblikuje, rani, in če imamo srečo, nas tudi zaceli.

Besedilo Jureta Novaka ni naivno, obenem pa ne zavzema cinične distance do obravnavane vsebine. Dogaňanje se ne sklene v romantičnem uporu proti sistemu, niti ne v katarzi tega, kar najbolj spominja na skupinsko psihoterapijo. Klara prva zapusti bar s karaokami, sledi ji Peter, nazadnje tudi Tim; človek, ki je vaje samote in osamljenosti, popusti. Samota, onemelost in izoliranost so pretežke celo zanj. Ne postanejo tragični junaki, ki bodo sprožili revolucijo, temveč sklenejo kompromis. Lahko jih obsojamo in lahko jih razumemo. Vendar bomo eno in drugo počeli, ker se ob koncu *Karaok* v nas naseli groza. Ker navsezadnje svet 2.0 mogoče ni tako daleč, kot bi upali, da je. Ker smo, če povzamem Galimbertija, mogoče res tako onemeli pred svetom, njegovimi težavami in samimi seboj, »da se je boljše izgubiti v hrupu sveta s tabletko antidepresiva na dosegu roke«. ¹²

Vendar je tisto, kar nam – vsaj po mojem mnenju – poskuša povedati Jure Novak v *Karaokah*, skrito v Galimbertijevem zapisu: »Trpljenje in nesreča sta sestavini bivanja, od katerih se niti ni vredno ozdraviti, če hočemo ohraniti vsaj kakšno potezo človeškosti.« ¹³

⁴ Robert Whitaker: *Anatomy of an Epidemic: Magic Bullets, Psychiatric Drugs, and the Astonishing Rise of Mental Illness in America*. New York: Broadway Books, 2010.

⁵ Umberto Galimberti: *Miti našega časa*. Ljubljana: Modrijan, 2011. Str. 141.

⁶ Prav tam, str. 141–160.

⁷ Prav tam, str. 142.

⁸ Prav tam, str. 145.

⁹ Jezikoslovec Marko Snoj navaja, da je beseda »sreča« prvotno pomenila »srečanje, naključje, dogodek«, današnji pomen pa naj bi se razvil po izpustu prilastka v zvezah tipa »dobra sreča, dobro srečanje«. Dostopno na: <https://fran.si/193/marko-snoj-slovenski-etimoloski-slovar/4292130/sreca?View=1&Query=sre%4%8da&All=sre%4%8da&FilteredDictionaryIds=193&FilteredDictionaryIds=207> (27. 11. 2019).

¹⁰ Povzeto po Darrin M. McMahon: *A History of Happiness*. *Yes Magazine*, 1. 10. 2010. Dostopno na: <https://www.yesmagazine.org/happiness/a-history-of-happiness> (27. 11. 2019).

¹¹ Umberto Galimberti: *Miti našega časa*. Ljubljana: Modrijan, 2011. Str. 152.

¹² Prav tam, str. 151.

¹³ Prav tam, str. 77.